

Mathieson, M. *The preachers of culture; a study of English and its teachers* London, Allen & Unwin, 1975

Peer, W. van 'Form und Inhalt in schulischen Schreibmustern. Eine soziohistorische Analyse' in: *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* 36 (1987), p. 12-34

Peer W. van 'The Invisible Textbook: Writing as a Cultural Practice' in: Castell, Luke & Luke, 1989, p. 123-132

Rensman, T. 'Omgaan met teksten in de les Nederlands; interim-verslag van een case-study op het gebied van onderwijsinnovatie (1) en (2)' in: *Spiegel* jrg. 4, 1, p. 7-31 en 2, p. 43-67

Sturm, J. 'Report on the development of mother tongue education in the Netherlands since 1969' in: Herrlitz et. al. (eds.), 1984, p. 238-276

Sturm, J. 'Schooletnografisch onderzoek en leerplanontwikkeling voor schrijfonderwijs. Een bespreking aan de hand van een voorbeeld' in: *Pedagogische Studiën* 65 (1988), p. 159-172

Schneiders, A. 'Over taal- en talenonderwijs' in: *Paedagogische Studiën* 10 (1929), p. 113-127, 154-164

Ven, P.-H. van de 'Buitenlandse geschiedenissen van moedertaalonderwijs in historisch-sociologisch perspectief' in: *Werkverband* 1988, p. 163-208

Vos, J. 'Schrijfprocesonderzoek en schrijfmethoden. Het onderzoek van Flower en Hayes en het leerboek van Flower' in: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 7 (1985), 4, p. 258-269

Werkverband voor Onderzoek van Moedertaalonderwijs *Tussen Apollo en Hermes. Hoofdstukken uit de geschiedenis van moedertaalonderwijs in en buiten Nederland* Enschede, SLO, 1988

Zijderveld, A. 'Het nieuwe en het oude moedertaalonderwijs' in: *Paedagogische Studiën* 10 (1929), p. 345-350

**A.W.M. Koetsenruijter
&
R. Berkenbosch**

NORMATIEVE GRAMMATICA: WENSELIJK EN HAALBAAR?

Is het *publikatie* of *publicatie*? En is het *tesamen*, *tezamen*, *te samen* of *te zamen*? Het antwoord op dergelijke vragen is te vinden in de *Woordenlijst van de Nederlandse taal*, beter bekend als 'Het Groene Boekje'. De overheid mag het gebruik van spellingregels voorschrijven en heeft dat ook gedaan door in de *Woordenlijst* voor de meest gangbare woorden officieel, wettelijk, de schrijfwijze vast te leggen. Het is *publikatie* en *te zamen*.

Maar is het 'een aantal mensen heeft...' of 'een aantal mensen hebben...'? Of een bepaalde zinsconstructie officieel goed Nederlands is, is minder eenvoudig te achterhalen. Anders dan bij de spelling van woorden het geval is, mag de overheid namelijk geen grammaticaregels voorschrijven. Er is dan ook geen groen, rood of blauw boekje waarin schrijvers het 'officiële' antwoord kunnen vinden op grammaticale vragen.

Is dat een probleem? Niet voor schrijvers in de praktijk, maar wel voor de Nederlandse Taalunie. Dat is althans het gevoel dat ons bekreep nadat we deel 21 van de serie *Voorzeten* van de Nederlandse Taalunie gelezen hadden. In 1980 werd in artikel 4b van het verdrag van deze Taalunie besloten tot het 'gemeenschappelijk bepalen van de officiële spelling en spraakkunst van de Nederlandse taal'. Tot op heden heeft dat verdrag nog niet geleid tot een geautoriseerde normatieve grammatica waarin men eenvoudig op kan zoeken of een zin 'officieel goed' Nederlands is. Ook de *ANS*, de *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, kan die rol niet vervullen. De *ANS* is immers een particulier initiatief en in eerste instantie een *descriptieve* grammatica, niet opgezet vanuit de bepalingen van het Taalunie-verdrag. Een officieel geautoriseerde normatieve grammatica komt er trouwens ook niet, want na een hoop juridisch geharrewar rond artikel 4b werd vastgesteld dat 'officiële' alleen slaat op spelling en niet op spraakkunst.

Zo beschouwd heeft de Taalunie dus in feite

twee taken: 1) het gemeenschappelijk bepalen van de officiële spelling van de Nederlandse taal; en 2) het gemeenschappelijk bepalen van de niet-officiële spraakkunst (grammatica) van de Nederlandse taal. Invulling geven aan die eerste taak is niet zo moeilijk: groene boekjes drukken of (gewijzigd) herdrukken. Maar wat moet de Taalunie nu met haar tweede taak? Beheydt en Jansen geven daarvoor een voorzet, getiteld: *Een normatief-pedagogische grammatica voor volwassenen*.

Volwassenen, of liever volwassen taalgebruikers, vormen een nogal bont gezelschap. Het is dan ook begrijpelijk dat de groep in tweeën wordt gesplitst: buitenlanders die Nederlands willen leren en professionele Nederlandse taalgebruikers, zoals redacteurs, journalisten en taaltrainers.

Het aandeel van Beheydt in de voorzet bestaat uit een analyse van de behoefte aan grammaticale informatie bij buitenlanders die Nederlands willen leren. Hij sluit zijn analyse af met de conclusie dat bestaande leerboeken voor deze groep vooral in didactisch opzicht nogal eens tekort schieten en hij stelt voor 'om op contrastieve basis een hiërarchisch opgezette leergrammatica te ontwerpen met een sterk normatieve inslag' (p. 11).

Met grammatica-onderwijs aan buitenlanders hebben wij ons nog nooit beziggehouden. We zullen we de analyses, conclusies en aanbevelingen van Beheydt daarom laten voor wat ze zijn: daar hebben wij geen verstand van.

Jansen bespreekt de behoefte aan grammaticale informatie bij professionele taalgebruikers en de manier waarop met een normatieve grammatica eventueel in die behoefte zou kunnen worden voorzien. Wij zijn zo vrij om onszelf tot die groep professionele taalgebruikers te rekenen en we zouden graag in die hoedanigheid een paar kritische kanttekeningen bij het onderzoek van Jansen willen plaatsen.

Is zo'n normatieve grammatica wenselijk? Met andere woorden, zitten professionele taalgebruikers daar nu werkelijk op te wachten? In hoofdstuk 1 van de voorzet staat het volgende: 'In de praktijk blijkt (...) dat de gemiddelde volwassen taalgebruiker vaak behoefte heeft aan een grammatica die als houvast en leidraad kan dienen bij de beoordeling van het eigen taalgebruik en dat van anderen (p. 8).' Maar waar deze observatie op gebaseerd is,

wordt niet vermeld. Zij is ook moeilijk te controleren omdat 'de gemiddelde volwassen taalgebruiker' natuurlijk niet bestaat, net zo min als 'de gemiddelde belastingbetaler' of 'de gewone man'. Maar in ieder geval zijn de professionele taalgebruikers die Jansen op het oog heeft, kennelijk niet representatief voor het gemiddelde, want uit een kleine telefonische enquête van hem blijkt dat deze groep juist nauwelijks behoefte heeft aan grammaticale informatie.

Met die enquête is trouwens nog iets raars aan de hand. De groep van professionele taalgebruikers waarvoor de normatieve grammatica bestemd zou zijn wordt door Jansen als volgt omschreven: 'Men schrijft non-fictie (zoals journalistieke teksten) en voornamelijk ook functionele teksten (zoals officiële correspondentie, folders, handleidingen en gebruiksaanwijzingen) (p. 35).' Of deze groep behoefte heeft aan grammaticale informatie werd evenwel gepeild door een andere groep, namelijk redacteurs en taaltrainers, te bellen en niet door schrijvers van non-fictie en functionele teksten zelf naar hun mening te vragen. Een merkwaardige onderzoeksmethode.

Hoe dan ook, de conclusies die uit de enquête kunnen worden getrokken zijn veelbetekend. Redacteurs en taaltrainers hebben meestal genoeg aan het Groene Boekje. Grammaticale problemen lossen ze meestal zelf wel op. Hooguit wordt voor grammaticale kwesties af en toe de *Schrijfwijzer* (Renkema 1989) geraadpleegd.

Deze conclusies sluiten goed aan bij onze eigen ervaringen met grammaticale twijfelgevallen. Er zijn naast de *Schrijfwijzer* trouwens nog tal van andere handige boekjes, zoals *Rapporteren* (Overduin 1988) waarin regelmatig voorkomende grammaticale twijfelgevallen bevredigend worden behandeld. Zowel de *Schrijfwijzer* als *Rapporteren* worden in de voorzet door Jansen ook positief beoordeeld. Die boekjes hebben dan wel niet het stempel 'goedgekeurd door de Nederlandse Taalunie', maar ze zijn er en voldoen in veel gevallen heel redelijk.

En zelfs wanneer de bestaande boeken geen antwoord geven op grammaticale vragen, dan nog valt het met de narisigheid vaak erg mee. Het aardige van taal is ten slotte dat je altijd verschillende manieren hebt om je gedachten uit te drukken. Wanneer de vorm die je als eerste bedenkt, grammaticaal verdacht is, dan

is er altijd wel een alternatief te bedenken waarbij dit niet zo is. Neem bijvoorbeeld de vraag: is het 'een aantal mensen heeft...' of 'een aantal mensen hebben...'? Als cursisten of studenten ons zo'n vraag voorleggen, dan blijkt bij nadere beschouwing vaak dat 'een aantal' gemakkelijk gepreciseerd kan worden. Bijvoorbeeld tot: 'vier mensen hebben...', 'enkele mensen hebben...' of 'bijna alle mensen hebben...'. Met zo'n alternatief kan een grammaticaal probleem omzeild worden, met als bijkomend voordeel dat de alternatieve vorm ook nog eens duidelijker is dan de oorspronkelijke.

Natuurlijk zijn er wel grammaticale problemen waarbij de oplossing niet zo simpel is dat je een bestaand boekje kunt raadplegen of het probleem kunt omzeilen door voor een andere, grammaticaal onverdachte, formulering te kiezen. En daarbij is het soms ook gewoon leuk om te weten of een zin wel of niet deugt, zelfs al ben je niet eens van plan die zin ook daadwerkelijk te gebruiken. Maar het lijkt ons dat het daarbij om incidenten gaat: om 'de rafelige uiteindjes van de taal', zoals de taalkundige Van der Horst dat enige tijd geleden in *NRC Handelsblad* (4 september 1989) zo mooi omschreef. In publikaties over problemen met grammaticale normering worden immers steeds weer dezelfde problemen als voorbeeld genoemd (een aantal is, een aantal zijn, hen en hun, dat en wat, het gebruik van om en nog een paar). Al met al denken wij dan ook dat de behoefte aan een door de Nederlandse Taalunie goedgekeurde grammatica beperkt is. De conclusies uit de peiling van Jansen bevestigen dit.

Zolang de wenselijkheid van een normatieve grammatica op z'n zachtst gezegd zeer twijfelachtig is, is de vraag naar de haalbaarheid van zo'n grammatica eigenlijk niet eens interessant. Maar we willen er desondanks een puntje uitlichten.

Op pagina 36 en 37 formuleert Jansen negen eisen waaraan de grammatica zou moeten voldoen. De negende eis luidt: 'De grammatica behandelt ook het tekstverband, namelijk daar waar de geschiktheid van een zinsvorm afhangt van de context, komt het tekstverband aan de orde. *In het bijzonder besteedt de grammatica aandacht aan voorschriften voor de bouw van alinea's.*' (Cursivering K.&B.) Een normatieve alinea-grammatica! Daarin zijn wij

zeer geïnteresseerd. Vooral voor alinea-opbouw geldt dat de voorschriften die je daarover tegenkomt in bestaande handleidingen vaak nogal willekeurig en ad hoc lijken. Systematische adviezen voor de alinea-opbouw lijken ons zeer gewenst, maar we zouden momenteel nog niemand kunnen bedenken die dergelijke adviezen op zou kunnen stellen. Jansen besluit met de wat voorspelbare constatering dat er nog veel onderzoek nodig is naar de normen voor functionele schrijfproducten. En daarin heeft hij gelijk. Eerst moet dat onderzoek maar eens verricht worden en wellicht moet de Taalunie het uitvoeren van dergelijk onderzoek ook actief stimuleren. Pas daarna wordt het zinvol te speculeren over de haalbaarheid van een normatieve grammatica die voldoet aan de negen eisen die Jansen formuleert.

Is een normatieve grammatica voor professionele taalgebruikers wenselijk en haalbaar? In deel 21 van de serie Voorzetten van de Nederlandse Taalunie slaagt Jansen er niet in dit aannemelijk te maken. Een voorzet is een uitnodiging om in te koppelen. Maar de vraag is of iemand daar in dit geval wel zin in heeft en of iemand dat wel kan. Voorlopig lijkt het erop dat voorzet nummer 21 meer een afzwaaijer is, die nooit tot een mooi doelpunt zal leiden.

L. Beheydt & F. Jansen *Een normatief-pedagogische grammatica voor volwassenen* 's-Gravenhage, Stichting Bibliographia Neerlandica, 1989. Nederlandse Taalunie, Voorzetten 21. ISBN 90-71313-20-4. Prijs f 11,95.

Literatuur

Geerts, G. e.a. *Algemene Nederlandse Spraakkunst* Groningen, 1984

Overduin, B. *Rapporteren. Het schrijven van rapporten, nota's, scripties en artikelen* Utrecht/Antwerpen, 1988

Renkema, J. *Schrijfwijzer* 's-Gravenhage, 1989